Kansantaloudellinen aikakauskirja – 90.vsk – 4/1994

Kannattaako työnteko? Laskelmia verotuksen ja sosiaalietujen vaikutuksesta kotitalouksien käytettävissä oleviin tulohin

MATTI VIRÉN

1 Laskelmien tarkoituksesta ja periaatteista[*]

1.1 Tarkasteltavat vaihtoehdot

Tässä yhteydessä esittävät laskelmat on laadittu siten, että on tarkasteltu tietyn tyyppistä perhettä, ja oletettu että perheessä kaikki muu pysyy ennallaan paitsi ansiot. Ansioiden oletetaan kasvavan nollasta (ei ansiotuloja, ei töissä) aina 30 000 markkaan kuukaudessa. Tulojen kasvu ei siis vaikuta perheen kokoon, työssäkäyntiin, asumismuotoon, asuinpaikkaan eikä siihen tapaan, millä lapset hoidetaan (kunnallinen päivähoito, yksityinen päivähoito tai kotihoito).

Todellisuudessa tilanne ei suinkaan ole näin, pikemminkin päinvastoin. Otetaan esimerkiksi asuminen. Aiemmin, kun korkojen verovähennysoikeus oli vielä vapaasti käytettävissä (ennen vuotta 1974) tai verovähennyksen yläraja oli suhteellisen suuri, ns. hyvätuloisten kannatti aina hankkia omistusasunto (ja pyrkiä aina vain suurempaan asuntoon), koska mainittu verovähennysoikeus madalsi olennaisesti tuloverotuksen progressiota. Toisen esimerkin voi ottaa asunpaikan valinnasta. Kenenkään hyvätuloisen ei juuri kannata muuttaa Karkkilaan tai Pelkosenniemelle, joissa pelkästään kunnallisvero on 20 % (Karkkilassa ensi vuonna ainakin 20 % ja Pelkosenniemellä jo nyt 19.75 %).

Jos ajatellaan vero- ja sosiaaliturvajärjestelmän toimivuutta, ei kuitenkaan voida tarkastella vain niitä tilanteita, joihin on päädytty ihmisten tekemien valintojen jälkeen. Jos esimerkiksi Karkkilan veroäyri nostetaan 50 %:iin ja kaikki ihmiset muuttavat pois kaupungista, ei voida suinkaan sanoa, että Karkkilan tilanne on verotuksen suhteen hyvin hallinnassa.

Tarkoitus ei tietenkään ole etsiä mitään perverssejä kombinaatioita asumisen ja työtulojen suhteen. Siksi laskelmien perusvaihtoehdoksi on valittu tavallinen nelihenkinen perhe, jossa on kaksi aikuista ja kaksi päivähoitoikäistä lasta.

Perhe asuu niin sanotusti muualla Suomessa, mikä tarkoittaa sitä, että perhe asuu muualla kuin Helsingissä tai jossain ongelmakunnassa (Pelkosenniemellä tai Karkkilassa). Perheen lasten oletetaan olevan kunnallisessa päivähoidossa. Puolisoista molemmat tai vain toinen ovat ansiotyössä. Jälkimmäinen kombinaatio ei ole kovin yleinen, mutta ei se tietenkään ole mitenkään tavaton. Esimerkiksi opiskelu voi johtaa tähän tilanteeseen. Tärkeämpää on kuitenkin se, että perheen sisäistä tulonjakoa voi karkeasti yksinkertaistaa olettamalla, että kaikki tulot ovat toisella puolisolla. Verotuksen suhteen ankarin

[*] Valtio.yo. *Päivi Ahvenainen* on avustanut laskelmien tekemisessä. *Juhana Hukkinen, Jaakko Kiander, Kari Takala* ja *Pekka Tsupari* ovat antaneet useita hyödyllisiä kommentteja. Laskelmien sisällöstä vastaan tietenkin itse.

tilanne on se, jossa kaikki perheen tulot tulevat vain toisella puolisolle ja lievin se tilanne, jossa molemmat puolisot saavat täsmälleen samaa palkkaa. Tarvinnee tuskin todeta, että tyypillisin tilanne on jossain näiden äärivaihtoehtojen välillä.

Tämä on eräänlainen perusvaihtoehto. Sen lisäksi tarkastellaan tilannetta Helsingissä, jossa mm. erilaisten sosiaalietuuksien taso on olennaisesti erilainen kuin muualla Suomessa, sekä jossain korkean verotuksen ongelmakunnassa, joksi on valittu Pelkosenniemi (kunnallisvero 19.75 % ja kirkollisvero 1.60 %). Toinen asia, jonka suhteen tehdään erilaisia oletuksia, on lapsiluku. Oletetaan, että lasten määrä voi olla kahden sijasta joko kolme tai neljä.

1.2 Vähennykset

Verotuksen suhteen ei ole olemassa kovin useita vaihtoehtoja. Asuinpaikka määrää tietenkin kunnallis- ja kirkollisveron. Valtion tulovero samoin kuin muutkin verot ja maksut ovat kaikille samat. Ainoa ero voi syntyä vähennyksistä, mutta toisaalta vähennysten määrä on nykyään niin pieni, että niillä ei enää ole sanottavaa merkitystä. Lapsivähennys on kokonaan poistettu ja korkojen vähennysoikeus on olennaisesti pienempi kuin aikaisemmin. Jos perheellä ei ole pääomatuloja, se saa edelleenkin tehdä ns. ylimääräisen korkovähennyksen, olettaen, että perheellä on ollut asunto- tai opintovelkaa vuoden 1992 lopussa. Ylimääräinen korkovähennys koskee ajanjaksoa 1993-2002, jolloin vuosittain pienenevä osa vuoden 1992 korkomenoista on vähennettävissä veroista. Korkovähennys ei siis ole samalla tavalla kuin ennen ole mikään politiikkaparametri. Pääomatulojen tapauksessa asia on hieman toisin, mutta tässä yhteydessä oletetaan, että perheellä ei ole lain tarkoittamia pääomatuloja (tässä yhteydessä tarkastellaan nuoria lapsiperheitä, joiden osalta oletus pääomatulojen puuttumisesta ei ole kovin epärealistinen).

Toki jäljellä ovat vielä tulon hankkimisvähennys, työmatkakuluvähennys, perusvähennys, ansiotulovähennys ja eläke - ja työttömyysvakuutusmaksuvähennykset. Kaikki nämä vähennykset ovat suhteellisen pieniä - niihin ei ole aikoihin tehty mitään inflaatiotarkistuksia. Ne vaikuttavat tietenkin jonkin verran verotuksen progressioon, mutta niiden vaikutus käytettävissä oleviin tuloihin on pieni. Käytettävissä olevia tuloja ei tietenkään voi kasvattaa lisäämällä tulon hankkimiseen tai työmatkoihin meneviä kuluja.

Seuraavissa laskelmissa otetaan huomioon seuraavat vähennykset (työssäolevaa kohden):

- perusvähennys, max 8 800 mk
- ansiotulovähennys, max 2 000 mk
- tulonhankkimisvähennys, max 2 100 mk
- lakisääteiset eläke- ja työttömyysvakuutusmaksut

Ns. korkovähennystä ei siis huomioida lainkaan. Syynä on paitsi edellä mainittu "jäädytys" se, että oletetaan perheen asuvan vuokralla, jolloin asuntolainojen korkovähennys olisi hieman liian keinotekoinen. Mitään asiallista merkitystä sillä ei enää olisi. Samaa voi työmatkakulujen vähennysoikeudesta (johon vielä liittyy suurehko omavastuu). Suuret matkakulut tekisivät sitä paitsi vertailut työssäkäyvän ja ei-työssäkäyvän välillä kovin vaikeaksi.

Yksi vähennyserä lienee vielä syytä mainita, nimittäin AY-jäsenmaksut. Niitä ei ole huomioitu vähennyksinä, eikä niitä ole tietenkään huomioitu myöskään veroluonteisina maksuina. Ongelma on lähinnä siinä, että jäsenmaksut vaihtelevat melkoisesti ammatista (ammattiliitosta) toiseen, joten mitään selvää normia ei ole käytettävissä. Toki jäsenmaksut ovat nykyjärjestelmässä veroihin verrattavissa jo pelkästään siksi, että järjestäytymisaste on 80 %:n luokkaa. Vaikka jäsenmaksut ovatkin vielä verovähennyskelpoisia, eivät ne tietenkään "lievennä" verotuksen vaikutusta, päinvastoin ne entisestään kiristävät verokuormaa ja vähentävät käytettävissäolevia tuloja.[2]

[2] Progressivisesta verotuksesta johtuen efektiiviset jäsenmaksut ovat kovin erilaiset eri tuloluokissa. Kun tulot ovat 3 000 mk, verottaja maksaa jäsenmaksuista 30 % ja vastaavasti, kun tulot ovat 30 000 mk, verottajan osuus on 70 %.

1.3 Verotus

Verotuksen vaikutusta laskettaessa tukeudutaan tämänhetkisiin (1.9.1994) voimassa oleviin verotaulukoihin (ks. Suomen verolait 1994). Kunnallis- ja kirkollisverotusta laskettaessa on käytetty apuna Verohallituksen julkaisemaa luetteloa veroäyrien hinnoista (N:o 1419).

Seuraavat verot ja veroluontoiset maksut on huomioitu tehdyissä laskelmissa (suluissa maksuprosentit "muun Suomen" tilanteen mukaan):

- kunnallisvero 17.50
- kirkollisvero 1.25
- kansaneläkemaksu 1.55
- sairausvakuutusmaksu 1.90 (> 80 000, 3.8)
- työttömyysvakuutusmaksu 1.87
- eläkevakuutusmaksu 3.00
- valtion tulovero 0-39.00 (marginaalivero)
- lainavero 0-4.00 (marginaalivero)

Jos nämä maksuprosentit lasketaan yhteen, saadaan 71.97 %. Helsingin tapauksessa luku on hieman pienempi, 71.22 % ja vastaavasti Pelkosenniemellä melkoisesti suurempi, 74.57 %. Jos vuositulot nousevat yli 280 000 mk, marginaaliveroasteet alkavat lähestyä näitä lukuja. Vähennyksistä johtuen efektiiviset veroasteet (ks. jäljempänä esitettävät kuviot 4-5) jäävät kuitenkin hieman alhaisemmiksi ollen 375 000 mk[3] vuosituloilla muualla Suomessa (Turussa) 68.7 %, Helsingissä 68.0 % ja Pelkosenniemellä 71.2 %. Toisaalta ns. lainavero ei edusta lopullista verotusta, vaan se maksetaan takaisin. Verolle ei kuitenkaan makseta mitään korkoa, joten sitä ei voi rinnastaa mihinkään vapaaehtoiseen lainaoperaatioon. Tietenkään sitä ei voi pitää täysimääräisenä veronakaan. Yhtä kaikki, lainaveron suuruus ilmenee liitetaulukosta 1, jolloin kukin voi tehdä oman arvionsa lainaveron merkityksestä. Ensi vuoden osalta voi tässä yhteydessä todeta lyhyesti sen verran, että verotus kiristyy edelleen. Eläkevakuutusmaksu nousee yhden prosenttiyksikön kolmesta neljään ja kunnallisvero ehkä pari kymmenystä. Kansaneläkemaksu laskee 0.55 %:iin ja tuloveroasteikkoihin tehdään 2 %:n inflaatiotarkistus, mutta vähennyksiin ei tehdä vastaavaa tarkistusta (itse asiassa työmatkakuluvähennyksen omavastuuta kasvatetaan).[4]

1.4 Toimeentulotuki

Jos perheellä ei ole lainkaan tuloja, voi se saada toimeentulotukea. Tarkemmin sanoen laki sanoo (710/82, SHL, 30 §):

Toimeentulotukea on oikeutettu saamaan henkilö, joka on tuen tarpeessa eikä voi saada tarpeen mukaista toimeentuloa ansiotyöllään tai yrittäjätoiminnallaan, muista tuloistaan tai varoistaan. häneen nähden elatusvelvollisen henkilön huolenpidolla tahi muulla tavalla.

Määritelmä on siksi yleinen, että sen puitteissa

[3] Kuukausipalkka on tässä yhteydessä muutettu vuosiansioksi kertomalla se 12.5:llä. Tämä vastaa osapuilleen lomaltapaluurahan vaikutusta. Toinen vaihtoehto on se, että muita tuloja on puolen kuun palkkaa vastaava määrä. Keskimääräinen kuukausiansio poikkeaa siten hieman keskimääräisestä kuukausipalkasta (erotus on noin 4 %). Tämä erotus vaikuttaa myös verotukseen ja verojen jälkeisiin tuloihin. Tässä yhteydessä on pidetty kuukausipalkkaa (ei keskimääräisiä kuukausituloja) sosiaalietuuksiin liittyvänä/rinnastettavissa olevan käsitteenä. Jäljempänä (ks. taulukko 1) on kuitenkin esitetty sekä nettopalkka että nettotulot kuukaudessa. Tässä yhteydessä on vielä syytä huomata, että eri verot ja maksut lasketaan eri veropohjasta: vakuutusmaksut palkkatuloista ja muut verot ja maksut verotettavasta tulosta, josta on tehty asianomaiset vähennykset erikseen valtion veron ja kunnallisveron suhteen.

[4] Lienee syytä mainita, että tässä yhteydessä ei ole lainkaan huomioitu palkkojen ja työvoimakustannusten välistä erotusta. Kuitenkin nämä kaksi käsitettä poikkeavat toisistaan todella huomattavasti: pakolliset välilliset työvoimakustannukset suhteessa palkkoihin on tätä nykyä yli 40 %. Niinpä esimerkiksi 30 000 mk kuukausiansioita vastaavat työvoimakustannukset ovat noin 43 000 mk. Jäljempänä ilmenee, että verojen jälkeen työntekijälle jää käteen noin kolmannes tästä summasta.

toimeentulotuesta on tulossa tai jo tullut yleinen perustulo. Jos perheellä ei ole lainkaan tuloja (johtuen esim. työttömyydestä ja työttömyyskorvausten karenssista), toimeentulotuki muodostaa tietenkin pääasiallisen toimeentulon. Toimeentulotuki ei kuitenkaan lopu, vaikka perhe saisikin tuloja. Tukea maksetaan periaatteessa niin kauan, kuin perheen yhteenlasketut tulot jäävät toimeentulotukinormin alapuolelle. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että toimeentulotuen piirissä olevien marginaalivero, jos sitä siksi haluaa nimittää, on täsmälleen 100. Vasta kun pääsee toimeentulotukinormin yläpuolelle, ansiotulojen lisäys johtaa käytettävissä olevien tulojen kasvuun (ei tosin varmasti, koska asumistuen ja päivähoitomaksujen yhteisvaikutus voi aiheuttaa sen, että käteen jäävät tulot supistuivat).

Toimeentulotukinormin kannalta olennainen tekijä on toimeentulotuen perusosa, joka oletetaan vastaavan ns. jokapäiväisiä menoja. Perusosan suuruus (per kuukausi) määräytyy seuraavasti (*Toimeentulotuki, Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 1994:2*):

Asetelma 1. Toimeentulotuen perusosan suuruus.

	I kuntaryhmä	II kuntaryhmä
yksinäinen	1983	1898
puolisot	1686	1613
lapsi yli 17 v	1448	1386
lapsi 10-16 v	1388	1329
lapsi alle 10 v	1309	1253

Esimerkiksi nelihenkinen perhe, jossa on alle 10 vuotiaita lapsia ja joka asuu Helsingissä saa siten toimeentulotuen perusosaa 5 990 mk olettaen, että perhe ei saa muita tuloja. Vastaavasti turkulaisperhe saa 5 732 mk.

Toimeentulotuen perusosan rinnalla toinen tärkeä toimeentulotuen erä on asumismenojen korvaaminen. Välttämättömät asumismenot korvataan kokonaisuudessaan, mikä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi asunnon vuokra maksetaan olettaen, että vuokra on *asumistuen* ehtojen mukainen.[5] Asumistuen ehdoissa on määritelty perheen kokoa vastaan asunnon koon ja vuokran ylärajat. Esimerkiksi nelihenkisen turkulaisperheen enimmäisasumismenot ovat 90 m^2 kertaa 4-4.30 mk/m^2/kk = 3 987 mk/kk. Näistä menoista tuensaajan maksettavaksi jää 20 % siitä osasta, joka jää jäljelle ns. perusomavastuuosuuden vähentämisen jälkeen. Perusomavastuuosuus taas riippuu perheen koosta ja tuloista. On tietysti selvää, että vuokra voi olla em. maksimitason alapuolella. Tosin vuokranantajat, jotka varsin hyvin tietävät valtioneuvoston vahvistamat enimmäisvuokrat, asettavat vuokransa täsmälleen tälle tasolle, koska (toimeentulotukea saavan) vuokralaisen kannalta on täysin saman tekevää, onko vuokra esimerkiksi 3 987 vaiko 1 987. Niinkuin tavallista, subventio menee osin vuokralaiselle (jolle se on tarkoitettu) ja osin vuokranantajalle (jolle sitä ei ole varsinaisesti tarkoitettu). Muut kuin asumistukeen oikeutetut vuokralaiset joutuvat tietenkin välillisesti kärsimään näistä maksimivuokrista.

Toimeentulotuen tapauksessa tyypillinen tilanne on se, että perhe saa asumistukea, mutta vuokran ja asumistuen erotus maksetaan toimeentulotuen muodossa. Siten toimeentulotuki takaa perheelle normitulon, joka vastaa a) em. perusosaa ja b) asumismenoja. Esimerkiksi turkulaisperheen tapauksessa kyseinen tulo on 9 719 mk.

Toimeentulotuki ei suinkaan supistu näihin kahteen erään, vaan tuki kattaa myös seuraavat harkinnanvaraiset erät:

- (muut) asumismenot
- vähäistä suuremmat terveydenhoitomenot
- paikallisliikenteen maksua suuremmat työmatkamenot
- lasten päivähoitomenot
- henkilön ja perheen erityisistä tarpeista ja olosuhteista johtuvat tarpeelliseksi harkitut menot.

[5] Löytyy tosin tapauksia, jossa asumistuen normit on ylitetty toimeentulotukea maksettaessa. Tällöin argumenttina on yleensä ollut se, että pienempää vuokra-asuntoa ei ole ollut saatavissa (ks. Huuhtanen, R. *Toimeentulotuen myöntäminen*, Finnpublishers, Helsinki 1994).

Muita korvattavia asumismenoja ovat mm. sähkölasku ja kotivakuutus (300 mk/v vuokratalossa). Terveydenhoitomenojen raja on 60 mk/kk henkilöä kohden. Muita harkinnanvaraisia menoja ovat mm. hautauskulut, lastenhoitoon liittyvät tarvikkeet (vaunut 500 mk), muuttokulut ja vaatetuskulut (romaaninaiselle 1000 mk/v). On täysin mahdoton sanoa, mikä on kaikkien näiden sekalaisten kulujen summa esimerkiksi kuukaudessa. Jatkossa käytämme seuraavia karkeita arviota:

- 300 mk/kk: nelihenkinen perhe
- 400 mk/kk: viisihenkinen perhe
- 500 mk/kk: kuusihenkinen perhe

Toimeentulotuen normitaso vastaa toimeentulotuen perusosaa, asumismenoja ja edellä mainittuja harkinnanvaraisia muita eriä. Nelihenkisen turkulaisperheen tapauksessa normituloksi tulee 10 019 mk/kk vastaavan helsinkiläisperheen 10 970 mk. Jos lapsia on enemmän, kasvaa normitulo siksi, että kaikki edellä mainitut kolme erää kasvavat. Kolmelapsisen perheen tapauksessa normituloksi tulee 12 037 mk (muualla kuin Helsingissä/pääkaupunkiseudulla) ja nelilapsisen perheen tapauksessa 13 833 mk/kk.

Näitä summia on hyvä verrata perheen käytettävissä oleviin tuloihin siinä tapauksessa, että se ei saa toimeentulotukea (joko siksi, että palkkatulot ovat "liian suuret" tai että perhe ei halua tai tiedä hakea toimeentulotukea[6]). Toimeentulotukinormin kanssa vertailukelpoinen tulo on tällöin sellainen, jossa bruttopalkasta vähennetään verot, lisätään lapsilisät, mahdollinen asumistuki ja vähennetään lasten päivähoitomaksut (Kyseinen käsite on analoginen kansantalouden tilinpidon käsitteen "käytettävissä olevat tulot" kanssa.) Jos siis vertaillaan toimeentulotukea saavaa perhettä ja perhettä, joka jostain syystä ei tukea saa, on vertailukohteena tulo, josta molemmat perheet maksavat kaikki menonsa, mukaan lukien asumiseen liittyvät menot. Koska "molempien perheiden" oletetaan asuvan täsmälleen samalla tavalla ja samalla vuokralla, tulos olisi tietenkin täysin yhtäpitävä, jos vertailukohteena olisivat käytettävissä olevat tulot asuntomenojen jälkeen. Huomattakoon vielä, että toimeentulotuen puitteissa maksetaan päivähoitomaksut (jos maksuja ylipäätään on). Siksi toimeentulotukinormin taso ei lainkaan muutu, vaikka perheen olisi maksettava päivähoitomaksuja, esimerkiksi siitä syystä, että perhe saisi jonkin verran palkkatuloja. Jos perhe ei saa toimeentulotukea, päivähoitomaksut luonnollisestikin supistavat käytettävissä olevien tuloja aivan samalla tavalla kuin verotkin.

1.5 Muut tuet

Muiden tukien osalta rajoitetaan tarkastelu tässä yhteydessä vain asumistukeen, lapsilisiin ja kunnallisen päivähoidon maksuihin (viimeksi mainitut ovat tietenkin eräänlaisia negatiivisia tukia). Kun ottaa huomioon, että esimerkiksi pelkästään KELAlla on 110 erilaista tukimuotoa, on tarkastelunäkökulmamme ilman muuta kovin rajoitettu. Vaikka useimmat tuet eivät olekaan sellaisia, että ne vaikuttaisivat tehtyihin laskelmiin, on joukossa toki sellaisia, joiden olemassaolo olisi (ollut) syytä huomioida. Erityisesti tämä koskee lasten kotihoidon tukea. Tässä yhteydessä on kuitenkin pyritty vertaamaan vain pelkkää työssäkäyntivaihtoehtoa ja toimeentulonormia eikä ole puututtu eri tukimuotojen (sinänsä tärkeään) keskinäiseen vertailuun.

Esitellään aluksi *asumistukea,* johon on jo useaan otteeseen viitattu. Tuen suuruus käynee ilmi oheisesta esimerkkilaskelmasta, joka koskee muuta Suomea (kuin pääkaupunkiseutua). Kyseessä on jälleen nelihenkinen perhe, jonka vuokra on 3987 mk:

---

[6] On arvioitu, että Suomessa on 200 000 henkeä, joilla olisi oikeus saada toimeentulotukea, mutta jotka eivät sitä syystä tai toisesta hae (ks. Heikkilä, M. Köyhyys ja huono-osaisuus hyvinvointivaltiossa. *Sosiaalihallituksen julkaisuja 8/1990).* Toisaalta on todettu, että vain pieni osa (n. 14 %) Toimeentulotuen saajista täyttää ns. pientuloisuusehdon. Jos tarkastellaan vuosituloja, ei valtaosa toimeentulotuen saajista olisi em. Heikkilän tutkimuksen mukaan ollut oikeutettu toimeentulotukeen. Mainittakoon, että vuoden 1995 budjetissa toimeentulotuen saajien määräksi arvioidaan 550 000 vuonna 1994 (ja 570 000 vuonna 1995). Tämä vastaa 310 000 (335 000) kotitaloutta. Mistään marginaalisesta tukimuodosta ei enää todellakaan ole kyse.

Asetelma 2. Bruttotulot ja asumistuki.

bruttotulot mk/kk	asumistuki mk/kk
0	3110
5000	3110
6200	2925
7400	2688
8600	2424
9800	2110
11000	1769
12200	1401
13400	1006
14600	583
15800	134

Huomattakoon, että kyse on esimerkistä. Tulorajat on Valtioneuvoston päätöksessä (N:o. 1557/1993) määritelty huomattavasti tarkemmin kuin em. esimerkissä. Bruttotuloilla tarkoitetaan tässä yhteydessä bruttopalkkatuloja (ml. mahdolliset työttömyyskorvaukset). Esimerkistä käy selvästi ilmi, että asumistuki lisää verotuksen progressiota huomattavasti. Voi puhua jopa 20 %:n implisiittisestä verosta. Valtion menot asumistuesta (ja asumislisästä) ovat ensi vuonna runsaat 4 mrd mk. Menot ovat viime vuosina kasvaneet n. 10 % vuodessa.

Kunnallisen päivähoidon maksut vaikuttavat tietenkin samaan suuntaan. Maksut nousevat perheen bruttotulojen mukana. Seuraava esimerkki Turun kaupungista antanee jonkinlaisen käsityksen maksuihin liittyvästä progressiosta:

Esimerkkiperheessä on neljä henkeä, ja päivähoidossa on joko yksi tai kaksi lasta. Lasten päivähoidosta perittävät maksut ovat kuntien päätettävissä, jos kohta maksuasteikko perustuukin sosiaali- ja terveysministeriön suositukseen. Kuntien kireä rahatilanne on näkynyt selvästi maksuissa: asteikkojen progressiota on kiristetty voimakkaasti niin, että implisiittinen verovaikutus on melkein yhtä suuri kuin asumistuen tapauksessa.

Asetelma 3. Bruttotulot ja kunnallisen päivähoidon maksut.

bruttotulot mk/kk	päivähoitomaksut mk/kk	
	yksi lapsi	kaksi lasta
alle 8800	0	0
8800	385	385
12650	550	935
16180	825	1325
18460	1100	1925
20740	1430	2530

Lopuksi vielä muutama sana *lapsilisistä.* Kuten tunnettua verotuksessa ei enää ole lapsivähennystä joten ainoa subventiomuoto on lapsilisät. Niiden koko noudattaa seuraa asteikkoa:

Asetelma 4. Lapsilisät.

monesko lapsi	lapsilisä mk/kk	lapsilisät yht. mk/kk
1. lapsi	570	570
2. lapsi	720	1290
3. lapsi	910	2200
4. lapsi	1030	3230
5. lapsi	1220	4450

2 *Laskelmien tuloksia*

Laskelmien tuloksia on esitelty *taulukoissa 1-2* ja *kuvioissa 1-5.* Yksityiskohtaiset laskelmat on esitetty työpaperissani "*Verotuksen ja sosiaalietujen vaikutus kotitalouksien käytettävissä oleviin tuloihin*", joka on saatavissa kirjoittajalta. Kuviot koskevat vain käytettävissä olevia tuloja ja toimeentulotukinormia sekä veroasteita: keskimääräistä ja marginaaliveroastetta. Käytettävissä olevat tulot on laskettu siten, että nettopalkkaan on lisätty asumistuki ja lapsilisät ja siitä on vähennetty päivähoitomaksut

(ks. taulukoiden viimeinen sarake). Tätä tulokäsitettä verrataan toimeentulotukinormiin, joka sisältää ns. perusosan, asumismenot ja 300-500 mk/kk harkinnanvaraisia menoja. Veroasteet koskevat vain ja ainoastaan veroja ja niihin rinnastettavia maksuja: mukana eivät siis ole sosiaalietuuksien ja päivähoitomaksujen vaikutusta.

Laskelmiin ei juuri liity mitään komplikaatioita. Oikeastaan ainoa tulkinnallinen ongelma liittyy toimeentulotuen maksamiseen. Kuten taulukoista ilmenee, perheiden käytettävissä olevat tulot jäävät helposti niin pieniksi, että toimeentulotukea pitäisi maksaa jopa sellaisille, joiden palkkatulot ovat yli 20 000 mk/kk. Jos perheen asuntomenot ovat todellakin asumistuen oikeuttamalla tasolla ja pidetään kiinni valtioneuvoston määrittämästä toimeentulotuen normitasosta, on periaatteessa pakko myötää toimeentulotukea jopa tämän toimeentulotason perheille. On tietysti eri asia, hakevatko tällaiset perheet toimeentulotukea ja miten perusturvalautakunnat voivat yrittää torjua anomuksia.

Tosiasia kuitenkin on, että *toimeentulotuen normitaso on hyvin huomattavalla osalla lapsiperheitä korkeampi, kuin mihin perheiden käytettävissä olevat tulot ilman toimeentulotukea yltävät*. Jos vain yksi perheenjäsen on töissä, toimeentulotukinormin saavuttaminen on lähestulkoon mahdotonta alle 30 000 mk kuukausipalkalla. Jos perhe sattuisi asumaan Pelkosenniemen tapaisessa "ongelmakunnassa", toimeentulotukinormi edellyttäisi tällöin käytännössä 30 000 mk kuukausipalkkaa. Toisin sanoen työssäkäynnistä koituisi tässä tapauksessa suoranaista tappiota.[7]

Jos molemmat puolisot käyvät töissä, toimeentulotukinormi on ylitettävissä jo alle 20 000:n palkkatuloilla, jos kohta erotus ei muodostu kovin suureksi suuremmillakaan tuloilla; siitä pitää verotuksen progressio huolen. Mielenkiintoinen piirre käytettävissä olevien tulojen profiilissa on tässä samoin kuin yhden työssäkäyväkin tapauksessa se, että käytettävissä olevat tulot eivät kasva monotonisesti bruttotulojen kasvun mukana. Tyypillisesti tulot ensin kasvavat, mutta laskevat sitten 10 000 mk kuukausipalkan jälkeen. *Verotus ja tulosidonnaiset sosiaalietuudet ja maksut muuttavat siis perheiden järjestystä tulotason suhteen.* Tällainen uudelleenallokaatio ei ole missään suhteessa järkevää, se on ristiriidassa kaikkien verotuksen tehokkuus- ja oikeudenmukaisuusprinsiippien kanssa.

Ehkä ongelmallisin piirre koko järjestelmässä liittyy siihen, miten *eri kokoisten (lapsi)perheiden elintaso määräytyy*. Toimeentulotukinormi määrittää hyvin selvästi sen tavan, jolla käytettävissä olevat tulot kasvavat, kun lapsiluku kasvaa esimerkiksi kahdesta neljään. Toimeentulotuen perusosa kasvaa samalla kun perheen asumismenojen korvaus kasvaa. Myös muut toimeentulotuen erät kasvavat jonkin verran. Muiden perheiden osalta tilanne ei kuitenkaan ole yhtä selvä. Toki lapsilisät kasvavat, mutta samalla kasvavat päivähoitomaksut. Verotus ei millään tavalla reagoi kasvaneeseen lapsilukuun ja niinpä tilanne on se, että *niiden perheiden taloudellinen tila, jotka eivät saa toimeentulotukea heikkenee selvästi varsinkin, kun palkkatulot ovat keskimääräistä suuremmat*. Kuten *kuviosta 3* ilmenee, 30 000 mk/kk ansaitsevien perheiden, joiden lapsiluku vaihtelee kahdesta neljään, käytettävissä olevat tulot ovat käytännöllisesti katsoen samat. Henkeä kohden lasketut tulot laskevat siis selvästi, kun lapsiluku kasvaa. Tilanne olisi muodostunut aivan absurdiksi, jos esitetty lapsilisien poisto hyvätuloisilta tai niiden muuttaminen veronalaiseksi tuloksi olisi hyväksytty. Tällöin lasten hankkiminen olisi tiennyt suoranaista supistumista käytettävissä olevissa tuloissa (puhumattakaan tietenkään siitä, että kokonaisveroasteet (veroasteet, joissa on huomioitu paitsi verot ja veroluonteiset maksut myös tulonsiirrot ja päivähoitomaksut) olisivat poistokohdassa ylittäneet

[7] Sosiaalietuuksiin liittyvät ongelmat eivät tietenkään koske pelkästään Suomea. Esimerkiksi Ruotsissa tilanne on hyvin samanlainen, ehkä ongelmat ovat kärjistyneet vieläkin pidemmälle. Niinpä esimerkiksi Bo Söderstenin (ks. "Många föredrar arbetslöshet", *Dagens Nyheter, 10.9.1994*) tutkimuksessa ilmeni, että viisihenkiset perheet saavat toimeentulotukea 20 440 kr kk, johon vain puolet työssäkäyvistä (samankokoisen) perheen vanhemmista yltää. Yksihuoltajien osalta tilanne on vieläkin erikoislaatuisempi: kahden lapsen yksinhuoltaja saa toimeentulotukea niin paljon, että vain 10 % ansiotyössä olevista yltää tälle tasolle.

reilusti 100 %).[8]

Mitä tapahtuu itse veroasteille, käy selville *kuvioista 1-5*. Veroasteet on laskettu laskelmissa esiintyvien perheiden verojen ja tulojen perusteella (vertailutuloina käytetään tässä yhteydessä bruttotuloja: tällöin lasketut veroasteet kertovat suoraan, mitä tuloista - tai tulojen lisäyksestä - jää käteen). Lasketut efektiiviset veroasteet ovat siis perhekohtaisia. Laskelmissa ei ole mitään varsinaisesti yllättävää: kun veroasteet ovat tiedossa, kokonaisveroaste on helposti ennustettavissa. Yllättävää on ehkä se, että *veroasteet nousevat hyvin nopeasti lähelle maksimitasoa.* Jos vain yksi perheenjäsen on töissä, nousee keskimääräinen veroaste 40 %:iin jo 10 000 markan kuukausiansioilla. Vastaavasti marginaaliveroaste ylittää 50 % (Pelkosenniemellä lähentelee jo 60 %:a). Vaikka molemmat puolisot kävisivät töissä, jolloin verotuksen progressio annetuilla perheen kokonaistuloilla jää pienemmäksi - verotus vie huomattavan osan tuloista jo keskituloisillakin. Niinpä jos perheen yhteenlasketut ansiot ovat 15 000 mk/kk (7 500 + 7 500), keskimääräinen veroaste on yli 30 % ja marginaaliveroaste lähellä 50 %:a. Jos tulot tuplaantuvat, keskimääräinen veroaste nousee 45 %:iin ja marginaaliveroaste 63 %:iin.

Vaikka perheen verorasitus on suuri siinäkin tapauksessa, että molemmat puolisot käyvät töissä, on verorasituksessa silti melkoinen ero yhden työssäolijan tapaukseen verrattuna. Jos kuukausitulot ovat 30 000 mk, on ero keskimääräisessä veroasteessa n. 10 %, mikä tekee n. 38 000 mk vuodessa. Yleisesti ottaen voi sanoa, että mitä epätasaisemmin palkkatulot jakautuvat perheen sisällä, sitä ankarampaa on verotus. Luonnollisestikin perheet, joissa molemmat puolisot ovat töissä, saavat yleensä enemmän tuloja kuin perheet, joissa vain toinen puoliso on töissä. Vuoden 1992 tulonjakotilaston mukaan ensin mainittujen perheiden keskimääräiset vuositulot (ennen veroja ja tulonsiirtoja) olivat 256 000 ja jälkimmäisten perheiden 144 000. Kaikkien kotitalouksien osalta vastaava luku oli 122 000. Kuten *taulukon 1* laskelmista ilmenee, ei 144 000 mk vuosituloilla saavuteta edes toimeentulotukinormia, jos asumis- ja päivähoitomenot ovat samat kuin laskennallisissa esimerkeissämme.

Lainsäätäjä tuntee ns. verotuksen kattosäännön (TVL 136 §), jonka mukaan valtion ja kunnallisveron, kirkollisveron, kansaneläkevakuutusmaksun ja sairausvakuutusmaksun yhteismäärä ei saa ylittää 70 %:a. Kyse on siis keskimääräistä veroastetta koskevasta katosta. Siihen on vielä muutaman prosentin matka todella suurissa tuloissa. Jos mukaan otettaisiin eläke- ja työttömyysvakuutusmaksut, ei 70 %:n raja enää ensi vuonna jäisi pelkästään akateemiseksi kuriositeetiksi. Tämä jos mikä kertoo, mikä on verotuksen taso nykyään Suomessa.

Verotuksen progressiosta puhuttaessa on vielä syytä muistaa, että progressio kohdistuu niihin lisätuloihin, joita ihmiset saavat vastineeksi koulutuksesta ja muusta ammattitaitoa lisäävästä toiminnasta (harjoittelusta, työkokemuksesta jne). Valtio kerää verotuksen muodossa valtaosan investointien tuotoista. Mitään vähennys- tai poistojärjestelmää ei ole investointien kustannusten suhteen. Helposti päädytäänkin sellaiseen nurinkuriseen tilanteeseen, että esimerkiksi yliopistotutkinnon suorittanut saa täsmälleen saman elinaikaisen palkkasumman kuin peruskoulusta suoraan työelämään siirtynyt. Progressiivisen verotuksen ansiosta käteen jäävät elinaikaiset tulot jäävät kuitenkin pienemmiksi, eli koulutusinvestointien tuotto jää negatiiviseksi. Ongelman merkitys korostuu, kun vielä otetaan huomioon tulojen sijasta tulojen nykyarvo. Koulutuspäätöstä tekevän nuoren tulot voivat olla kymmenenkin vuoden päässä, jolloin tulojen nykyarvo poikkeaa olennaisesti tulojen yhteenlasketusta elinaikaisesta arvosta.

Selvää on, että tämä ei voi olla vaikuttamatta ihmisten itsensä halukkuuteen investoida koulutukseen, varsinkin, kun muistetaan, että koulutusinvestointeja tehtäessä nuorten ihmisten tulot ovat vasta ehkä kymmen vuoden päässä. Investointipäätöksen

[8] Tässä yhteydessä voi nostaa esiin yhtenä aiheeseen liittyvänä yksityiskohtana sakkorangaistusjärjestelmä. Järjestelmä perustuu bruttotuloista laskettuihin päiväsakkoihin, mikä taas perustuu implisiittiseen oletukseen siitä, että bruttotulojen kasvu merkitsee myös maksukyvyn lisääntymistä. Tässä yhteydessä estetyt laskelmat viittaavat siihen, että jälkimmäinen oletus perustuu hyvin heikkoon - jopa olemattomaan - riippuvuuteen.

kannalta tulot sinänsä eivät ole tärkeitä vaan tulojen nykyarvo. Nykyarvo taas riippuu käänteisesti reaalikorosta. Jos verojen ohella myös reaalikorot ovat korkeita, niinkuin ne nyt ovat, investoinnit jäävät tekemättä tai ne tehdään vain, jos valtio massiivisesti subventoi koulutusta ja koulutusaikaista toimeentuloa. Opiskeluajat pitkittyvät ja valtion menot entisestään kasvavat.

3 *Sosiaaliturvaa on leikattava*

On helppo sanoa, että verotus on liian kireää ja että verotusta on kevennettävä. Verotuksen keventäminen ei kuitenkaan auta mitään, jos verotuksen keventäminen kompensoidaan korottamalla muita maksuja ja tariffeja. Jo nyt on käynyt niin, että päivähoitomaksuja on kunnissa korotettu niin korkeiksi, että päivähoitomaksuihin liittyvä progressio on melkein yhtä merkittävä, kuin konsanaan valtion tuloveron progressio. Paljon vaarallisempaa on tietenkin se, että verotusta lievennetään ilman että menoja leikataan ottamalla yksinkertaisesti vain lisää velkaa. Kuten *kuviosta 6* ilmenee, valtion velan määrä on jo nyt samalla tasolla kuin pahimpana sotavuonna 1944 ja velan kasvu vain jatkuu. Vaikka maamme historiassa onkin ollut monenlaisia kriisejä, onnettomuuksia ja sotia sekä taloudellisia lamoja, ja vaikka yhteiskunta on elänyt valtavassa köyhyydessä, ei valtio ole koskaan velkaantunut samalla tavalla kuin se tekee nyt. *On päivän selvää, että nykyisen kaltainen velkaantuminen ei voi enää jatkua.*

Siksi ei ole olemassa mitään muuta vaihtoehtoa kuin valtion menojen leikkaaminen. Leikkauskohteita on toki useita, mutta on täyttä demagogiaa väittää, että leikkauskohteiksi riittää "puoluetuen poistaminen" tai ns. byrokratian vähentäminen.[9] Valtaosa valtion menoista on tulonsiirtoja. Niitä on vähennettävä. Ei voi ajatella, että sosiaaliset tulonsiirrot voisi jättää leikkausten ulkopuolelle. Kun tilanne on se, että toimeentulotuki antaa paremman elintason kuin huomattava osa tavallisista työpaikoista, ei voida millään puhua siitä, että "perusturvaa on edelleen kehitettävä" ja "hyvinvointivaltio on turvattava".[10]

Kun kokonaisveroasteet ovat lähellä 100 %:a ja jopa sen yli, *kasvaa veronkierto ja "harmaa talous".* Verotusta ei enää pidetä moraalisesti oikeutettuna eikä veronkiertoa enää samalla tavalla pidetä kansan keskuudessa rikoksena kuin aikaisemmin. Sitä mukaa kun veronkierto yleistyy, rapautuu veropohja ja verotus kiristyy entisestään niiden osalta, jotka eivät voi tai halua kiertää veroja. Hälyttävintä ei ehkä ole se, että "harmaan talouden" kooksi arvioidaan ainakin 5 % BKT:sta, vaan se, että suurin osa kansalaista hyväksyy esimerkiksi kuutamourakoinnin (ks. *Jantunen,* R. "Pimeitä töitä tehdään entistä enemmän", *Taloustaito 7/94, 34-36*) Pitkällä tähtäyksellä ajaudutaan suuriin rakenteellisiin ongelmiin, joita ei korjata käden käänteessä, vaikka siihen olisikin poliittista tahtoa.

Ehkä merkittävämpää kuin veronkierto on verotuksen vaikutus työvoiman tarjontaan. Verotus kohdistuu sekä työtuloihin että markkinahyödykkeisiin, mutta ei vapaa-aikaan. Verotuksen

---

9 Yksi demagogian kategoriaan laskettava väite on, että kiristämällä pääomatulojen verotusta valtion talouden alijäämä voidaan paikata ja että lähdeveroprosentti pitäisi nostaa 25:stä 30:een. Kun lähdeveron tuotto on vain vajaa 1.5 mrd.mk, on uskomatonta optimismia kuvitella, että lähdeveron korotus voisi paikata 70 rd.mk:n alijäämän valtion taloudessa. Lisäksi pääomaverotus on muutenkin äärimmäisen epäedullista, koska se olennaisesti hidastaa taloudellista kasvua. Jos pyritään yhteiskunnan hyvinvoinnin maksimointiin, olisi pääomaverotuksen oltava nolla ja verot kerättävä joko palkka- tai kulutusveroina (ks. esim. Lucas, R. Supply-Side Economics: *An Analytical Review. Oxford Economic Papers 42, 1990,* 293-316 ja Summers, L. Capital Taxation and Accumulation in a Life-Cycle Growth Model. *American Economic Review 71, 1981,* 533-544).

10 Uskomattomalta tuntuu se, että jotkut sosiologit pitävät suurimpana tämänhetkisenä ongelman sosiaaliturvajärjestelmässämme ns. alikäyttöä. KELAn tutkija *Ilkka Haapola* väittää (*KELAn Sanomat 6-7, 1994*), että "ylikäyttöä suurempi ongelma on kuitenkin (toimeentulotuen) alikäyttö" ja "jos toimeentulotukijärjestelmä siirtyisi KELAn hoidettavaksi, iso osa niistä syistä, jotka aiheuttavat alikäyttöä, poistuisi ja tuen käyttöaste kasvaisi".

kiristyessä vapaa-aika tulee jatkuvasti suhteellisesti ottaen halvemmaksi, se kasvattaa vapaa-ajan kysyntää, mikä taas vähentää työllisyyttä, työtuloja ja julkisen vallan saamia verotuloja. Tässä yhteydessä ei ole mahdollista teoretisoida asian suhteen sen enempää. Ehkä voidaan kuitenkin viitata *kuvioon 7,* jossa on esitetty tavanomainen oppikirjamalli minimitulon vaikutuksesta työvoiman tarjontaan. Paneelissa (a) esitetään, miten huonopalkkaiset jäävät automaattisesti pois työmarkkinoilta, kun toimeentulotukea kasvatetaan, koska toimeentulotuki muodostuu suuremmaksi tai yhtä suureksi kuin työtulot. Paneelin (b) kuvio kertoo siitä, että vaikka henkilö saisi hieman parempaa palkka kuin toimeentulotuki, hänenkin kannattaa jäädä pois töistä, koska tuen ja vapaa-ajan tuottama hyöty on korkeampi kuin työn ja työtulojen. Paneelista (c) käy ilmi se tunnettu tosiasia, että korkeapalkkaisten (korkea tuottavuuden omaavien) osalta toimeentulotuki ei vaikuta työn ja vapaa-ajan väliseen valintaan (olettaen tietenkin, että toimeentulotuen lisääminen ei näy tuloverotuksessa). On tietenkin empiirinen kysymys, miten paljon ihmisiä kuuluu näihin eri kategorioihin. Vaikka lukuja ei tiedettäisikään, on syytä korostaa, että kyse ei ole pelkästään niistä ihmisistä, joiden ansiot jäävät toimeentulotuen alapuolelle. Suurempi merkitys saattaa olla sillä, miten vain vähän toimeentulotukea enemmän ansaitsevat ihmiset (ks. paneeli (b)) reagoivat tulonsiirtojen ja verotuksen muutoksiin. Edellä esitetyt laskelmat viittaavat siihen, että näitä ihmisiä/perheitä on huomattavan paljon ja että työvoiman tarjonnan supistuminen voi jatkossa muodostua hyvinkin suureksi.

Yksi suuri ongelma on vielä syytä ottaa huomioon, kun puhutaan sosiaaliturvan ja tulontasauksen vaikutuksista: säästämishalukkuuden supistuminen. Samalla kun sosiaaliturvajärjestelmä on ottanut vastatakseen lähestulkoon kaikista yksilön toimeentuloon liittyvistä riskeistä, yksilöiden oma panos "pahemman varalle varautumisessa" on voimakkaasti supistunut. *Ihmiset eivät enää säästä* eläkepäiviä varten eivätkä sairauden, työttömyyden, avioeron, lasten koulunkäynnin jne. mahdollisesti mukanaan tuomien toimeentuloriskien varalta. Tuloksena on koko kansantalouden säästämisasteen lasku - lasku, joka näkyy myös erikseen kotitalouksien, yritysten ja julkisen sektorin säästämisasteissa. *Kuvioon 8* on piirretty koko kansantalouden nettosäästämisaste. Se kertoo, miten paljon bruttosäästöt ylittävät pääoman kulumista vastaavat poistot, toisin sanoen, miten paljon säästöjä on käytettävissä pääomakannan kasvattamiseen.

Kun kansantalouden säästämisaste vielä 1950-luvulla oli noin 20 %, on viime vuosina menty jo negatiivisiin numeroihin. Vaikka viime vuosia voikin pitää osin poikkeuksellisena, ei kehityksen trendistä liene mitään epäilystä. Nettosäästämisaste on menossa nollaan. Tämä taas tietää sitä, että pääomakanta ei kasva ja kun työvoiman kasvu on sekin plus miinus nolla, koko taloudellinen kasvu jää teknisen kehityksen varaan. Jos investoinnit jäävät pieniksi, ei teknisen kehityskään voi muodostua kovin suureksi. Kaikki tietää sitä, että taloudellinen kasvu - siis tuotannon kasvu - laantuu ja pahimmassa tapauksessa pysähtyy kokonaan.[11] Silloin ei ole enää mitään uutta jaettavaa: perusturvan parantaminen edellyttää silloin työssäolijoiden tulojen (vähintään) vastaavansuuruista leikkaamista. *Kysymys perusturvasta ja tulontasauksesta ei ole vain kysymys tulonjaosta, oikeudenmukaisuudesta ja insentiiveistä, vaan se on mitä suurimmassa määrin myös kysymys talouden tasapainon säilymisestä ja taloudellisen kehityksen jatkumisesta.*

[11] Pahinta, mitä säästämiselle ja taloudelliselle kasvulle voidaan nykytilanteessa tehdä, on nostaa pääomatulojen verotusta. *Lucasin ja Summersin* laskelmien (ks. alaviite 9) mukaan pääomaverotus (sellaisena kuin se USAssa) saattaa supistaa pitkän aikavälin pääomakantaa jopa kolmanneksella.

Kuvio 1.

VEROTUKSEN JA TULONSIIRTOJEN VAIKUTUS TULOIHIN

Muu Suomi, yksi töissä, kaksi lasta

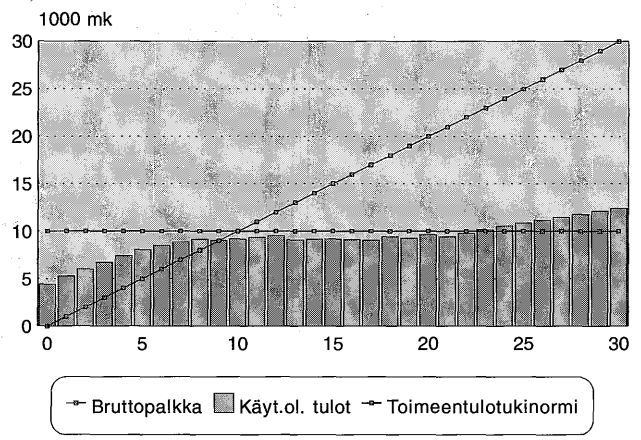

Kuvio 2.

VEROTUKSEN JA TULONSIIRTOJEN VAIKUTUS TULOIHIN

Muu Suomi, kaksi töissä, kaksi lasta

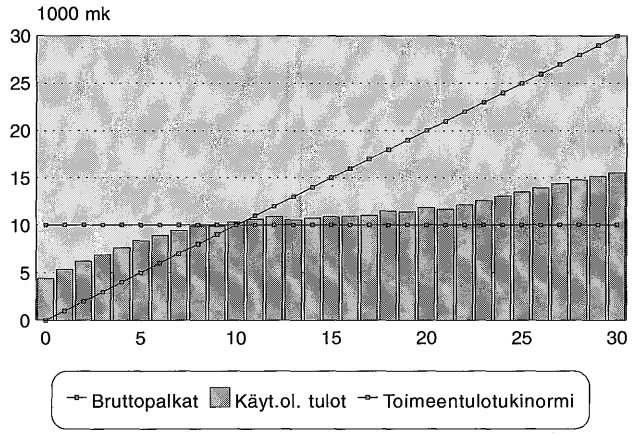

Kuvio 3.

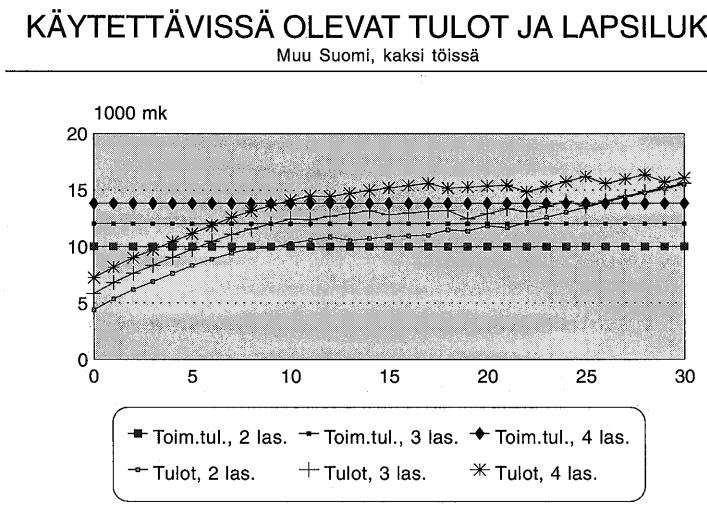

Tulot tarkoittavat käytettävissä olevia tuloja, toimeentulo toimeentulotukinormin mukaisia tuloja.

Kuvio 4.

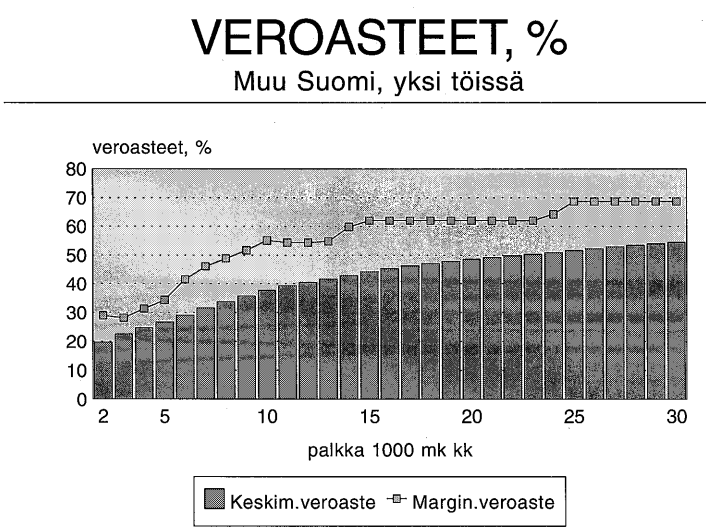

Kuvio 5.

VEROASTEET, %

Muu Suomi, kaksi töissä

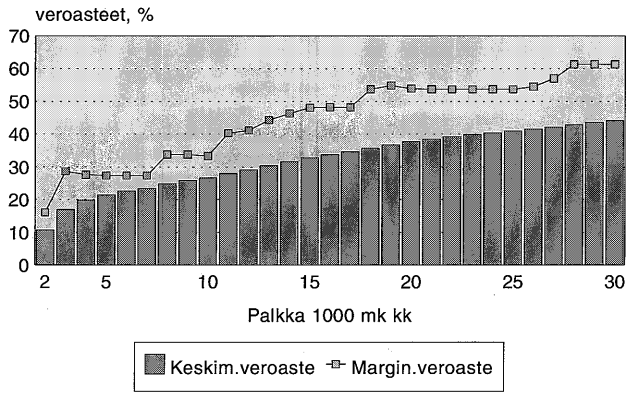

Kuvio 6.

VALTION VELKA

suhteessa BKT:n arvoon, 31.12., %

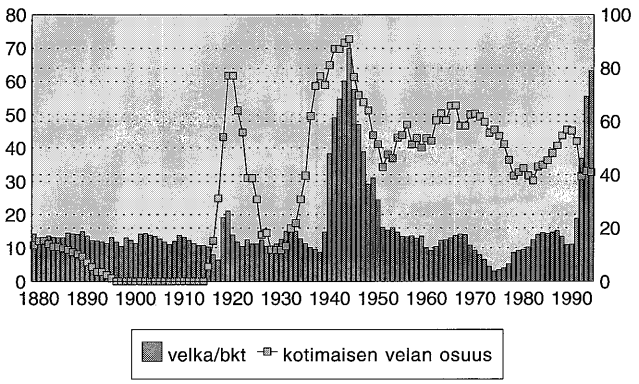

Velan määrää on mitattu vasemmalla asteikolla, kotimaisen velan osuutta oikealla asteikolla.

Kuvio 7.

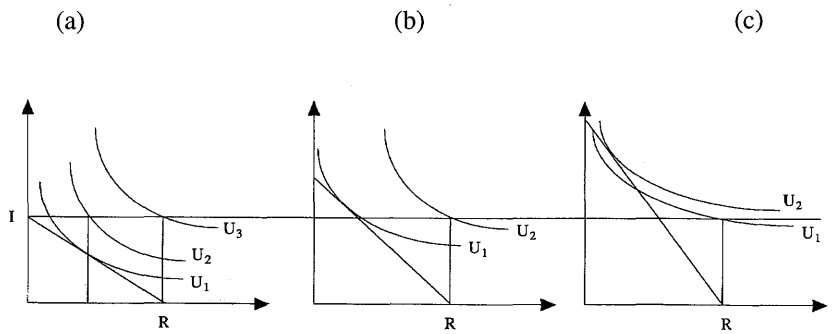

Kuviossa x-akseli kuvaa vapaa-aikaa ja y-akseli tuloja. R on vapaa-ajan määrä, kun ei olla töissä ja I on toimeentulotuki. U:lle merkityt käyrät kuvaavat hyötytasoa: mitä kauempana origosta ollaan, sitä korkeampi on hyötytaso. Laskeva suora taas kuvaa budjettirajoitusta, jonka määräytyy kertolaskusta palkka kertaa työaika. Yksilön kannalta tärkeä valinta koskee tapauksia, jossa ollaan töissä annetulla nettopalkalla (budjettirajoituksen sivuamispiste) tai toimeentulotuella niin, että vapaa-aika on maksimissaan (so. R).

Kuvio 8.

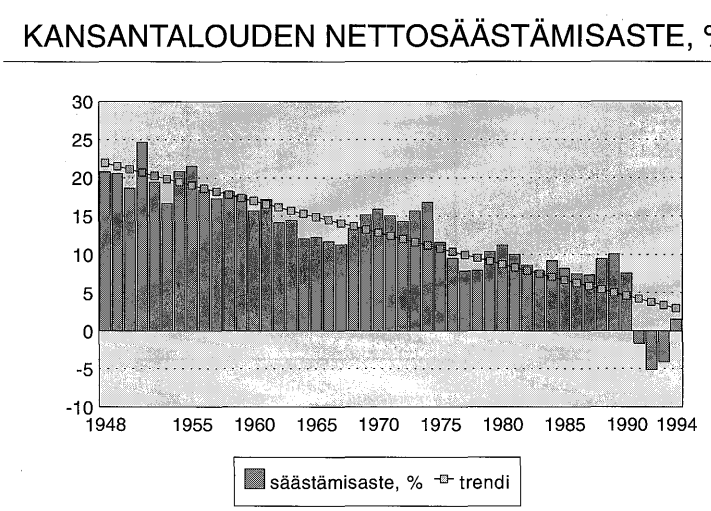

suhteessa bkt:hen, vuoden 1994 arvo on KT-mallin ennuste

Taulukko 1. 2 aikuista, 2 päivähoitoikäistä lasta, II kuntaryhmä (muu Suomi), vain toinen puoliso töissä

Brutto-palkka	Lapsi-lisä	Asumis-tuki 1)	Päivä-hoito-maksut	Vuosi-tulot	Tulon-hankki-mis-vähen-nys	Eläke-vakuu-tusmak-suvä-henys 2)	Valtion-verotuk-sen vero-tettava tulo 3)	Ansio-tulo-vähennys	Perus-vähen-nys	Kunnal-lisvero-tuksen verotetta-va tulo 4)
0	1290	3110	-	0	-	-	-	-	-	-
1000	1290	3110	-	12500	375	609	11516	-	8257	3259
2000	1290	3110	-	25000	750	1218	23033	250	6004	16778
3000	1290	3110	-	37500	1125	1826	34549	875	3825	29849
4000	1290	3110	-	50000	1500	2435	46065	1500	1647	42918
5000	1290	3110	-	62500	1875	3044	57581	2000	-	55581
6000	1290	2961	-	75000	2100	3653	69248	2000	-	67247
7000	1290	2769	-	87500	2100	4261	81139	1625	-	79514
8000	1290	2563	-	100000	2100	4870	93030	1000	-	92030
9000	1290	2322	385	112500	2100	5479	104921	375	-	104546
10000	1290	2055	385	125000	2100	6088	116813	-	-	116812
11000	1290	1769	385	137500	2100	6696	128704	-	-	128704
12000	1290	1464	385	150000	2100	7305	140595	-	-	140595
13000	1290	1141	935	162500	2100	7914	152486	-	-	152486
14000	1290	798	935	175000	2100	8523	164378	-	-	164377
15000	1290	437	935	187500	2100	9131	176269	-	-	176269
16000	1290	-	935	200000	2100	9740	188160	-	-	188160
17000	1290	-	1375	212500	2100	10349	200051	-	-	200051
18000	1290	-	1375	225000	2100	10958	211943	-	-	211942
19000	1290	-	1925	237500	2100	11566	223834	-	-	223834
20000	1290	-	1925	250000	2100	12175	235725	-	-	235725
21000	1290	-	2530	262500	2100	12784	247616	-	-	247616
22000	1290	-	2530	275000	2100	13393	259508	-	-	259507
23000	1290	-	2530	287500	2100	14001	271399	-	-	271399
24000	1290	-	2530	300000	2100	14610	283290	-	-	283290
25000	1290	-	2530	312500	2100	15219	295181	-	-	295181
26000	1290	-	2530	325000	2100	15828	307073	-	-	307072
27000	1290	-	2530	337500	2100	16436	318964	-	-	318964
28000	1290	-	2530	350000	2100	17045	330855	-	-	330855
29000	1290	-	2530	362500	2100	17654	342746	-	-	342746
30000	1290	-	2530	375000	2100	18263	354638	-	-	354637

1) Vuokra 3987 mk
2) Ml. työttömyysvakuutusmaksu, yhteensä 4.87 % tuloista
3) Bruttotulot - tulonhankkimisvähennys - vakuutusmaksut
4) Bruttotulot - kaikki vähennykset

Taulukko 1. 2 aikuista, 2 päivähoitoikäistä lasta, II kuntaryhmä (muu Suomi), vain toinen puoliso töissä - jatkuu -

Kunnallisvero 5)	Valtion tulovero	Lainavero	Verot yhteensä	Verot/kk	Nettopalkka/kk	Nettotulot/kk 6)	Toimeentulotuki	Toimeentulotuen mukaan käytettävissä olevat tulot/kk 7)	Käytettävissä olevat tulot ilman toimeentulotukea/kk 8)
-	-	-	-	-	-	-	5619	10019	4400
1332	-	-	1332	106	893	931	4725	10019	5293
4942	-	-	4942	395	1605	1671	4014	10019	6005
8453	-	-	8453	676	2324	2421	3295	10019	6724
11963	405	-	12368	989	3010	3136	2608	10019	7410
15383	1269	-	16652	1332	3668	3821	1951	10019	8068
18581	3252	-	21833	1747	4253	4430	1515	10019	8504
21913	5679	-	27592	2207	4793	4992	1167	10019	8852
25530	8176	-	33706	2696	5303	5524	862	10019	9156
29154	10969	49	40172	3214	5786	6027	1006	10019	9013
32719	14179	168	47066	3765	6235	6494	824	10019	9195
36193	17390	287	53870	4310	6690	6969	655	10019	9364
39668	20601	406	60675	4854	7146	7444	504	10019	9515
43143	23811	575	67529	5402	7598	7914	925	10019	9094
46617	27465	931	75013	6001	7999	8332	867	10019	9152
50092	31389	1288	82769	6621	8378	8727	848	10019	9170
53566	35313	1645	90524	7242	8758	9123	906	10019	9113
57041	39237	2002	98280	7862	9137	9518	966	10019	9052
60516	43161	2358	106035	8483	9517	9914	587	10019	9432
63990	47085	2715	113790	9103	9897	10309	757	10019	9262
67465	51009	3072	121546	9724	10276	10704	378	10019	9641
70938	54933	3428	129299	10344	10656	11100	603	10019	9416
74414	58857	3785	137056	10964	11035	11495	224	10019	9795
77889	62782	4142	144813	11585	11415	11891	-	10019	10175
81363	66903	4582	152848	12228	11772	12263	-	10019	10532
84837	71541	5057	161435	12915	12085	12589	-	10019	10845
88311	76178	5533	170022	13602	12398	12915	-	10019	11158
91786	80816	6009	178611	14289	12711	13241	-	10019	11471
95261	85453	6484	187198	14976	13024	13567	-	10019	11784
98735	90091	6960	195786	15663	13337	13893	-	10019	12097
102210	94729	7436	204375	16350	13650	14219	-	10019	12410

5) Kunnallisvero 17.5 %, kirkollisvero 1.25 %, kansaneläkemaksu 1.55 % ja sairausvakuutusmaksu (1.9 % + 1.9 %) sekä vakuutusmaksut

6) Tulot vastaavat keskimääräistä kuukausituloa, joka sisältää myös lomaltapaluurahan ja/tai muut tulot (ts. vuositulot miinus verot/12).

7) Ml. sähkö, kotivakuutus, sairauskulut ja muut harkinnanvaraiset menot, yhteensä 300 mk/kk

8) Nettopalkka + asumistuki + lapsilisät - päivähoitomaksut

Taulukko 2. Toimeentulotukinormi ja käytettävissä olevat tulot eri tilanteissa

Helsinki, 2 lasta, 1 töissä		Pelkosenniemi, 2 lasta, 1 töissä		Helsinki, 2 lasta, 2 töissä	
Toimeentulotuen mukaan käytettävissä olevat tulot/kk 1)	Käytettävissä olevat tulot ilman toimeentulotukea/kk	Toimeentulotuen mukaan käytettävissä olevat tulot/kk 2)	Käytettävissä olevat tulot ilman toimeentulotukea/kk	Toimeentulotuen mukaan käytettävissä olevat tulot/kk 3)	Käytettävissä olevat tulot ilman toimeentulotukea/kk
10970	4954	10019	4400	10970	4954
10970	5849	10019	5287	10970	5905
10970	6569	10019	5970	10970	6745
10970	7296	10019	6662	10970	7459
10970	7990	10019	7321	10970	8183
10970	8655	10019	7952	10970	8910
10970	9224	10019	8364	10970	9613
10970	9578	10019	8686	10970	10148
10970	9891	10019	8965	10970	10605
10970	10141	10019	8796	10970	11027
10970	9944	10019	8952	10970	11041
10970	10120	10019	9097	10970	11352
10970	10278	10019	9222	10970	11635
10970	10414	10019	8776	10970	11869
10970	9929	10019	8810	10970	11513
10970	9515	10019	8804	10970	11231
10970	8971	10019	8722	10970	10817
10970	8959	10019	8636	10970	10936
10970	9009	10019	8991	10970	11063
10970	9396	10019	8796	10970	11514
10970	9783	10019	9151	10970	11975
10970	10170	10019	8901	10970	12437
10970	10556	10019	9256	10970	12900
10970	10943	10019	9610	10970	13363
10970	11307	10019	9943	10970	13826
10970	11022	10019	10231	10970	13684
10970	11342	10019	10519	10970	14138
10970	11662	10019	10808	10970	14568
10970	11983	10019	11096	10970	14955
10970	12303	10019	11384	10970	15342
10970	12623	10019	11672	10970	15728

1) Ml. harkinnanvaraiset menot, yhteensä 300 mk/kk, vuokra 4680 mk/kk
2) Ml. harkinnanvaraiset menot, yhteensä 300 mk/kk, vuokra 3987 mk/kk
3) Ml. harkinnanvaraiset menot, yhteensä 300 mk/kk, vuokra 4680 mk/kk

Taulukko 2. Toimeentulotukinormi ja käytettävissä olevat tulot eri tilanteissa - jatkuu

Muu Suomi, 2 lasta, 2 töissä		Muu Suomi, 3 lasta, 2 töissä		Muu Suomi, 4 lasta, 2 töissä	
Toimeentulo-tuen mukaan käytettävissä olevat tulot/kk 4)	Käytettävissä olevat tulot ilman toimeen-tulotukea/kk	Toimeentulo-tuen mukaan käytettävissä olevat tulot/kk 5)	Käytettävissä olevat tulot ilman toimeen-tulotukea/kk	Toimeentulo-tuen mukaan käytettävissä olevat tulot/kk 6)	Käytettävissä olevat tulot ilman toimeentulo-tukea/kk
10019	4400	12037	5842	13833	7226
10019	5351	12037	6793	13833	8177
10019	6187	12037	7629	13833	9013
10019	6893	12037	8335	13833	9719
10019	7609	12037	9051	13833	10435
10019	8328	12037	9770	13833	11154
10019	8898	12037	10489	13833	11873
10019	9426	12037	11088	13833	12593
10019	9874	12037	11567	13833	13161
10019	9903	12037	12023	13833	13651
10019	10296	12037	12443	13833	14119
10019	10600	12037	12391	13833	14482
10019	10876	12037	12698	13833	14438
10019	10552	12037	12955	13833	14730
10019	10738	12037	13174	13833	14986
10019	10889	12037	12810	13833	15211
10019	10962	12037	12976	13833	15418
10019	11032	12037	13125	13833	15609
10019	11487	12037	13202	13833	15180
10019	11381	12037	12456	13833	15275
10019	11834	12037	12909	13833	15363
10019	11685	12037	13365	13833	15438
10019	12141	12037	13106	13833	14851
10019	12596	12037	13561	13833	15306
10019	13052	12037	14017	13833	15762
10019	13508	12037	13593	13833	16218
10019	13955	12037	14040	13833	15565
10019	14378	12037	14463	13833	15988
10019	14758	12037	14843	13833	16368
10019	15137	12037	15222	13833	15702
10019	15517	12037	15602	13833	16082

4) Ml. harkinnanvaraiset menot, yhteensä 300 mk/kk, vuokra 3987 mk/kk
5) Ml. muut harkinnanvaraiset menot, yhteensä 400 mk/kk, vuokra 4652 mk/kk
6) Ml. muut harkinnanvaraiset menot, yhteensä 500 mk/kk, vuokra 5095 mk/kk